

A fakultatív hitoktatás a Rákosi-korszakban az adatok tükrében

Sz. Nagy Gábor

tudományos munkatárs, PhD, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar Honvédelmi Jogi és Igazgatási Tanszék
sz.nagy.gabor@gmail.com

Magyarországon 1949. szeptemberében a Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1949. évi 5. számú törvényerejű rendelete értelmében megszűnt a közoktatásban a kötelező vallásoktatás, és helyére a választható hitoktatás került.

A Magyar Dolgozók Pártja a párt, a miniszteriális és a központi kormányzati szervek feladatául szabta (együttműködve a szakszervezetekkel és a tömegmozgalmi szervekkel), hogy minden eszközzel igyekezzenek csökkenteni a hitoktatásra beiratkozó tanulók számát. 1949 és 1953 között leginkább adminisztratív eszközöket vetettek be, míg 1953 és 1956 között inkább a szülők meggyőzésre helyezték a hangsúlyt. A különböző szervek által meghozott terveket, utasításokat pedig a területi párt és államigazgatási szerveknek (városi, megyei, járási tanácsok) kellett végrehajtaniuk, és adatot szolgáltatni. Ezeket az adatokat a párt központjába (az MDP Agitációs és Propaganda Osztályához) és az 1951-ben felállított Állami Egyházügyi Hivatalba továbbították, akik azt felterjesztették az MDP vezető szerveihez.

A területi közigazgatási szervek települések szerinti bontásban szolgáltatott adatokat az alap- és középfokú iskolákba beiratkozott tanulók számáról, valamint az ebből hitoktatásra jelentkezőkét, ezekből azonban a vezető szervekhez az adatok már csak a megyei és megyei jogú városi bontásban kerültek.

A felvett adatok elsősorban arról tájékoztatták a döntéshozókat, hogy hol, milyen arányban jelentkeztek hitoktatásra. Egyes statisztikákban megjelentek a származási statisztikák is (munkás, paraszt, értelmiségi) és a párttagság is. Ezek alapján igyekeztek olyan döntéseket hozni, amelynek segítségével ezeket a csoportokat el tudják távolítani az egyház közeléből.

Az előadásomban ezeknek az adatoknak a mentén vizsgálom a fakultatív hitoktatás helyzetét a Rákosi-korszakban.

Az adatok elsődleges vizsgálata arra mutat rá, hogy az állampárt intézkedései nyomán milyen változások álltak be a hitoktatásra jelentkezők arányában. A különböző intézkedések hatására láthatóvá válik, hogy a kezdetben 92%-os arány fokozatosan csökkenni kezdett, és az 1953/1954. tanévben egészen 27%-ig csökkent. A Nagy Imre-kormány által bevezetett enyhítések miatt ez a következő tanévben 35%-ra nőtt, majd a visszarendeződés politikájának köszönhetően ismét 30%-a alá süllyedt. Ezekből az adatsorokból látható, hogy az MDP által követett politika sikeres volt. Ugyanakkor azt is látni lehet, hogy egyes megyékben a beiratkozottak aránya jóval meghaladta az országos átlagot. Kérdés, hogy vajon ez miért lehetett?

Az adatok elemzésének azonban van egy másik lehetősége is. A népszámlálás során utoljára 1949-ben vették fel a vallási felekezethez tartozást, mint statisztikai adatot. Úgy gondolom, hogy a hitoktatásra beiratkozott tanulók száma ad bizonyos támpontot arról, hogy is változott a népesség egyházhoz fűződő viszonya. Ez nem azt jelenti, hogy a vallásosság a beiratkozási adatokkal egyenértékűen csökkent, csupán azt feltételezem, hogy ezek a számok visszajelzést adnak arról, hogy a népesség körében milyen arányban voltak az egy-egy valláshoz mélyen kötődő személyek. A beiratkozás ugyanis nem a tanuló, hanem a szülők elköteleződését mutatja, egy olyan időszakban, amikor a templomba járás, a vallási meggyőződés kifejezése hátrányosan érinthette az embereket. Ebben az időszakban ezt a tettet tekinthetjük a rendszerrel való szembenállásnak is.